

Советского Союза с институтами в развитых странах”: [www. uabanker. net/daily/2008/_1300.shtml](http://www.uabanker.net/daily/2008/_1300.shtml).

3. Катцу Ш. Долаючи кризу / Катцу Ш. // Дзеркало тижня. – 2008. – №45. – С.1, 6.
4. У Польщі росте добробут // Урядовий кур’єр. – 2007. – №213.
5. Економіка України за січень-жовтень 2008 року // Урядовий кур’єр. – 2008. – №224. – С.6-7.
6. Литвицький В. Торговельний баланс потребує відновлення / Литвицький В. // Урядовий кур’єр. – 2007. – №97.
7. Янцова К., Гриценко К. Кредитувати економіку, а не населення / Янцова К., Гриценко К. // Урядовий кур’єр. – 2008. – №30.
8. Економіка України за січень-жовтень 2008 року // Урядовий кур’єр. – 2008. – №224. – С.6-7.
9. Брыль Р. Инвесторы выбирают Польшу / Брыль Р. // Инвестгазета. – 2006. – №18-19.
10. Гайдуцкий А. Миграционный капитал в Украине: скрытая реальность / Гайдуцкий А. // Зеркало недели. – 2007. – №15. – С.1, 8.

РОЛЬ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ УКРАИНЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА

Макуха С.Н.

Статья посвящена анализу противоречивого влияния внешнеэкономических связей Украины на обеспечение достаточного уровня жизни и необходимого социального обслуживания населения. Автором предлагаются средства повышения эффективности внешнеэкономических связей с целью их использования на обеспечение основополагающих прав человека.

Ключевые слова: уровень жизни, экономическая глобализация, импорт, иностранные инвестиции, международная миграция.

ROLE OF EXTERNAL ECONOMIC CONNECTIONS OF UKRAINE IN PROVIDING RIGHT FREEDOMS OF MAN

Maquha S.N.

The article is devoted the analysis of the contradictory influencing of external economic connections of Ukraine on providing of sufficient standard of living and necessary social support population. The author offers the means of increase of efficiency of external economic connections for the purpose of their use for providing of basic human rights.

Key words: standard of living, economic globalization, import, foreign investments, international migration.

УДК 316: 340.13

канд. філос. н., доц. В.Д.Воднік

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Стаття присвячена особливостям соціологічного підходу до проблем правотворчості, у ній проаналізовані основні його аспекти: соціологічні методи, які спрямовані на наукове забезпечення правотворчого процесу і соціологічне вивчення саме правотворчої діяльності (з точки зору механізму цієї діяльності: чинників, які впливають на процес прийняття правотворчого рішення; чинників, які визначають якість й ефективність правотворчої діяльності тощо).

Ключові слова: правотворчість, соціологічні дослідження, закон, громадська думка, опитування, моделювання, експеримент, соціальний чинник законодавчої діяльності.

Постановка проблеми. На межі двох тисячоліть в Україні відбуваються складні, глибокі перетворення і корінні зміни в суспільному житті. Змінюються суспільні відносини, приводиться у відповідність з поставленими завданнями структура органів державної влади.

Нормативні правові акти, прийняті в країні, свідчать про те, що держава прагне врегулювати всі сторони громадського життя. Усе це зумовлює необхідність виробляти адекватні реаліям життя теоретичні концепції, наукові висновки і положення, практичні рекомендації і пропозиції, пов'язані з правотворчою діяльністю.

Пошук шляхів будівництва правової держави в Україні вимагає нових форм і методів науково-дослідної роботи, нового стилю науково-правового мислення. До їхнього числа слід віднести залучення засобів соціології для інтеграції наукових підходів, всебічного аналізу проблем правотворчості.

Вивченню соціологічного підходу до аналізу проблем правотворчості на сучасному етапі не приділяється достатньо уваги, відсутні монографічні дослідження з даного напрямку. Проте треба зазначити, що дослідженню правотворчості, законодавчої діяльності в науковій літературі приділялась велика увага й окремі аспекти соціологічного підходу до цієї сфери розглядались у працях Бобильова О., Бойкова А., Горьової С., Заєць А., Закалюка А., Іванець Г., Лапаєвої В., Мурашина О., Наумова В., Опришко В., Поленіної С. та інших вчених юристів і соціологів.

Метою цієї статті є визначення специфіки соціологічного підходу до аналізу проблем правотворчої діяльності.

В умовах кардинальних зрушень правотворча діяльність має стати фактором, від якого значною мірою залежить формування громадянського суспільства і побудови демократичної, соціально орієнтованої правової держави з ринковою економікою.

Правотворчий процес становить упорядковану систему стадій прийняття, зміни і скасування правових приписів, що входять до загальної державної системи чинного законодавства, вид діяльності держави.

Загальновизнано, що однією з форм правотворчості є законодавча діяльність.

До законів і законодавчої діяльності ставлять особливі, підвищені вимоги. Регулюванню підлягають часто найскладніші відносини організаційних систем та індивідів на різних рівнях ієрархії, і знайти міру найбільш ефективного, оптимального за будь-яким критерієм виконання функцій державних або громадських організацій, міру допущеної, бажаної та належної поведінки індивідів можна тільки із застосуванням найновіших досягнень науки та техніки, на основі синтезу знань природознавчих і суспільних наук, на основі системного підходу до створення закону та організації законодавчої діяльності; з урахуванням результатів соціологічних досліджень, які проводяться з використанням сучасних засобів обчислювальної техніки і математичного програмного забезпечення.

Соціологічні дослідження у галузі правотворчості доцільно згрупувати, виокремивши: 1) соціологічні дослідження, які спрямовані на наукове забезпечення правотворчого процесу, і 2) соціологічне вивчення саме правотворчої діяльності (з точки зору механізму цієї діяльності: чинників, які впливають на процес прийняття правотворчого рішення; чинників, які визначають якість й ефективність правотворчої діяльності тощо).

Соціологічне забезпечення правотворчості є одним з найважливіших елементів у структурі наукових основ правотворчого процесу.

Початковою стадією роботи в цьому напрямі є виявлення потреби у правовому регулюванні (грунтується на аналізі проблемної ситуації, що склалась на практиці, яка потребує нового правового рішення) і пов'язане з цим обґрунтування соціальної зумовленості пропонованої правової новели.

Соціологічний підхід до виявлення потреб у правовому регулюванні повинен бути спрямований на визначення системи основних чинників правоутворення, під якими маються на увазі об'єктивно створенні та функціонуючі у суспільстві економічні, політичні, демографічні, соціокультурні та інші чинники, які зумовлюють потребу у правовому регулюванні та здійснюють таким чином вплив на процес правоутворення.

Виявлення потреби у правовому регулюванні завжди має прогностичну спрямованість. Це передбачає вивчення та узагальнення прогнозів економічного, політичного, демографічного, екологічного тощо розвитку, які є на цей час.

Наступна стадія роботи з наукового забезпечення правотворчості пов'язана з підготовкою проекту нормативного акту.

Виконання завдань, які стоять перед парламентом у сфері формування національної правової системи, потребує серйозного науково-правового та соціологічного обґрунтування рішень парламенту, а також відповідного прогнозування результатів реалізації цих рішень.

З метою посилення науково-правового забезпечення законотворчої

діяльності та обґрунтованості рішень парламенту було б доцільним посилити вхідну парламентську експертизу законопроектів, здійснювати законотворчу роботу у парламенті на плановій, науковій основі, вдосконалити механізм забезпечення парламенту соціальною інформацією, залучати до законотворчої діяльності наукові сили та правові центри країни, вдосконалити законодавчу основу розробки і прийняття законодавчих актів.

Необхідно запровадити на постійній основі також соціологічну експертизу найважливіших відомчих та урядових законопроектів, яка повинна встановити перш за все відповідність законопроекту суспільним потребам та стану правосвідомості, тобто оцінити можливості його адекватного сприйняття та впровадження. Експертиза дозволила б розв'язати проблему об'єктивного аналізу й оцінки урядових і відомчих проектів на основі сучасного рівня наукових знань, використання закордонного досвіду.

За наявності суттєвих суперечностей між авторами проектів, є доцільним на стадії обговорення, доробки та узгодження проекту провести опитування експертів. Відбір експертів для цієї мети повинен базуватися на науковому обґрунтуванні їхньої кількості та професійного складу.

Важливим джерелом інформації, яка необхідна для розв'язання спірних (суперечних) питань, що виникають на цій стадії правотворчого процесу, служить громадська думка. Вона повинна бути для органів влади насамперед індикатором соціальних потреб й інтересів, які треба знати і враховувати.

Необхідно подолати традицію відчуження від громадської думки, яка має глибоке коріння в нашій дійсності і бере початок у домінуванні держави над особою.

Одним із важливіших (і характерних) для соціологічного підходу способів одержання інформації про об'єктивні потреби суспільного розвитку є вивчення їхнього відбиття у свідомості людей, в потребах і інтересах представників тих соціальних груп і верств суспільства, на яких розрахована дія проектуємої правової норми, а також шлях всенародних обговорень найважливіших законопроектів.

Важливе місце в методиці таких досліджень повинні посісти методи вивчення громадської думки. При цьому можуть бути використані такі додаткові способи її вивчення, як контент-аналіз преси та читацької пошти; узагальнення пропозицій громадян, які внесені до державних органів; аналіз наказів виборців депутатам тощо. Однак основну увагу слід приділити організації та проведенню спеціальних опитувань громадської думки, які повинні бути зорієнтовані на вирішення специфічних завдань досліджень соціальної зумовленості права.

На стадії роботи над концепцією правової новели дослідження громадської думки повинні дати інформацію про співвідношення різних

соціальних інтересів і про можливість їхнього узгодження на правовій основі. В остаточному підсумку законодавцю необхідний тут загальний правоутворювальний інтерес, який відбиває спільну волю, являє собою результат узгодження різноспрямованих соціальних інтересів.

Після того, як проект закону готовий, нерідко буває важливо знати громадську думку з приводу найбільш принципових його положень. І, нарешті, після набуття законом чинності, законодавець повинен регулярно отримувати відомості про відповідність закону суспільним очікуванням, про ступінь його ефективності, причини його неефективності і т. ін.

Зрозуміло, у повному обсязі таку схему соціологічного забезпечення законотворчої діяльності доцільно використовувати лише при розробці законів, які характеризуються особливою соціальною значущістю. В інших випадках інформація про громадську думку може і не мати такого комплексного характеру.

На жаль, зараз законодавчі органи не приділяють належної уваги аналізу й урахуванню громадської думки у своїй роботі.

Для владних структур, в тому числі і для законодавця, громадська думка як і колись має інтерес головним чином лише як показник лояльності мас відносно діяльності влади. При такому підході до громадської думки владні структури позбавляються належної опори на раціональні моменти громадської думки, на те, що звичайно називається здоровим глуздом народу і що резюмує у собі усвідомлення людьми своїх інтересів, кореневі для суспільної свідомості цінності, уявлення, орієнтації і т. ін. Однак труднощі з реалізацією законів, що не враховують належною мірою соціальні інтереси і цінності масової свідомості, рано чи пізно примусять законодавця повернутися обличчям до громадської думки і соціологічних даних про її стан, її ціннісний зміст й орієнтири, тенденції її зміни тощо.

Найбільш ефективною формою виявлення громадської думки з приводу проекту нового нормативного акту є організація обговорення проекту серед представників тих соціальних груп і верств суспільства, на яких розрахована дія норми, що розробляється.

У завдання дослідницької групи, яка займається соціологічним забезпеченням правотворчості, повинно, очевидно, увійти: визначення тих верств населення, на обговорення яких слід винести проект; розробка організаційних форм виявлення громадської думки (зокрема, вибір друкованого органу, в якому повинен бути надрукований проект, а також інших каналів інформації); розробка форм робочих документів, які б дозволили згрупувати пропозиції з урахуванням статі, віку, професії, соціального стану їхніх авторів; узагальнення та аналіз громадської думки і вироблення пропозиції щодо удосконалення проекту нормативного акту.

Після обговорення, доробки та узгодження проекту доцільно у ряді

випадків (залежно від характеру і суспільної значущості розробляемого акту) перейти до наступного етапу соціологічного забезпечення правотворчості, що пов'язаний з прогнозуванням ефективності проектуємої правової норми.

Ефективність закону є результуючою характеристикою його дії, яка свідчить про спроможність закону вирішувати відповідні соціально-правові проблеми. Під ефективністю закону мається на увазі співвідношення між цілями правових норм, які містяться у законі, та результатом їх дії, тобто ступінь досягнення цілей закону при його реалізації. “Відрізняють ефективність правових норм двох рівнів: юридичну та соціальну. Юридична ефективність характеризується відповідністю поведінки адресатів правової норми її зразку, що передбачений у нормі. Еталоном оцінки соціальної ефективності є, як правило, більш широка соціальна ціль. Коли мова йде про закон, тобто правовий акт загальної дії, який встановлює норми, обов'язкові для усіх громадян, мають передбачатися усі соціальні наслідки його застосування, насамперед соціально бажані результати, що і становлять соціальну мету закону у широкому її розумінні для оцінки його соціальної ефективності. При такому підході можна виокремлювати (оцінювати, прогнозувати) економічну, політичну, загальноправову, соціально-психологічну, кримінологічну, екологічну та ін. ефективність закону”[1, с.36].

Визначення ефективності законодавчої норми у кожному конкретному випадку потребує творчого підходу. Але загальним для усіх досліджень методологічним принципом могла б стати орієнтація на виявлення показників конфліктності, які характеризують міру задоволення правомірних інтересів учасників регулюємих відносин. Було б корисним, щоб подальша розробка проблематики ефективності законодавства здійснювалась з урахуванням можливостей юридичної конфліктології.

Використання у процесі досліджень такого показника ефективності законодавства, як ступінь конфліктності урегульованих даною нормою суспільних відносин, передбачає виявлення і визначення оптимального для цієї сфери рівня (ступеню) конфліктності на даний момент (з урахуванням загальної соціально-політичної, економічної, моральної та ін. ситуації). При цьому, очевидно, що критерієм для ефективності закону не можна вважати повну відсутність будь-яких конфліктів.

Накопичення у нових умовах досвіду емпіричних досліджень ефективності законодавства дозволить стосовно до кожної конкретної сфери визначити ту допустиму межу конфліктності, при якій норма може вважатися ефективною. Спочатку доцільно звернутися до досвіду і знань експертів і використовувати для цих цілей методи експертних оцінок.

Окремого дослідження потребує роль і значення інституту законодавчої ініціативи для подолання державно-правових конфліктів і збереження злагодності в суспільстві.

Завдання юридично-соціологічних досліджень ефективності законодавства полягає насамперед у тому, щоб в кожному конкретному випадку знайти причини того розузгодження соціальних інтересів, яке блокує дію даного закону, і спробувати по можливості виявити форми і механізми узгодження інтересів усіх основних суб'єктів, які підпадають під регулятивний вплив даної норми.

Важливе місце у методиці прогнозування ефективності проектів нормативних актів повинен посісти законодавчий експеримент як найбільш науково надійний спосіб емпіричної перевірки ефективності експериментальної правової новели і прогнозування ефективності загального нормативного акту, який приймається на основі експериментальної норми.

Використання експерименту при розробці того або іншого варіанту правового рішення знайшло відбиття в ряді праць, присвячених питанням правового експерименту [2].

Загальна схема законодавчого експерименту така: за наявності сумнівів у принциповій установці, яка покладена в основу пропонуємої реформи, або сумнівів у методах її реалізації законодавець приймає закон і вводить його у дію лише для того, щоб подивитися, як він буде застосовуватися.

Законодавець резервує за собою право скасувати або змінити закон залежно від одержаних результатів.

У правотворчій діяльності держави експеримент може стати одним із методів пошуку нових ефективних правових рішень. Теоретичний аналіз проблем, пов'язаних з проведенням правових експериментів, є одним з важливіших завдань розвитку як правової, так і соціологічної науки.

Розробка зазначеної проблеми продовжує відставати від вимог життя. І сьогодні дискутується питання про поняття правового експерименту, про можливі сфери його використання, не визначені припустимі межі його проведення, не розроблене питання про юридичні гарантії, які повинні використовуватися при проведенні експерименту, типові методики проведення експериментів й оцінки результатів тощо.

Певною мірою експеримент виконує прогностичну функцію, смисл якої полягає в тому, щоб передбачити розвиток соціально-правового інституту, процесу або явища.

За допомогою експерименту законодавець і практика одержують цінну інформацію, яка стосується побажань різних груп, організацій з тих або інших питань суспільного життя, що потребують правового регулювання або удосконалення правової регламентації.

Але є й інша, мабуть більш суттєва, функція експерименту – досягнення оптимальності дії кожної норми й кожного акту. В цьому розумінні можна говорити про те, що експеримент забезпечує правильне сполучення засобів і методів впливу на регулювання правовідносин і дозволяє забезпечити надійність і точність самого регулювання.

Отже, законодавчий експеримент має велике значення в нормотворчій діяльності. Як мета виступає завдання вдосконалення правового регулювання, визначення його меж, можливостей змін діючого законодавства.

Будучи тісно пов'язаним з правотворчістю, експеримент, з одного боку, є складовою частиною науково-дослідної роботи, а з іншого – являє собою елемент нормотворчого процесу. Він забезпечує синтез науки та практики, служить методом перевірки правової гіпотези в конкретних умовах.

Однак це найбільш складний і дорогий метод, пов'язаний із змінами соціально-правової практики, яка склалась. Це може, як свідчить досвід, призвести до непередбачених наслідків негативного характеру. Тому там, де це уявляється можливим, доцільно використовувати інші способи та засоби прогнозування ефективності правових рішень, такі, зокрема, як обчислювальний експеримент, експертні оцінки, вивчення громадської думки та правосвідомості населення, виявлення настанов на правомірну та протиправну поведінку тощо.

Одним із елементів інформаційного забезпечення правотворчої діяльності є соціально-правове моделювання, коли предметом дослідження стає потенційна можливість закону впливати на стан і динаміку суспільних процесів та явищ. Найбільш доцільними такі моделі є відносно тих галузей права, де характеристики процесів легко піддаються кваліфікації (кількісному вираженню), наприклад, податкове законодавство.

Застосування засобів соціально-правового моделювання для оцінки ефективності пропонованого проектом регулювання, прогнозування наслідків уведення нормативного правового акта в дію стає наймогутнішим засобом підтримки прийняття рішень, власне кажучи регулювання, оскільки дозволяє розглянути різні варіанти “розвитку подій”, не вдаючись до практики “експерименту з народонаселенням”. Іншими словами, застосування засобів соціально-правового моделювання здатне забезпечити підтримку вибору найкращого рішення в будь-якій конкретній ситуації, що, по суті, і є головним завданням усіх без винятку органів державної влади. Крім того, з рівня техніки принципово впливає можливість ситуаційного моделювання і прогнозування високого ступеня деталізації і глибини.

Основним і найменш розробленим питанням у розвитку засобів і методів соціально-правового моделювання є алгоритмізація соціально-правових процесів і явищ і визначення їхньої взаємної кореляції. Успіх алгоритмізації і визначення кореляційних залежностей соціальних факторів у свою чергу визначається нагромадженням емпіричних даних і діяльністю, пов'язаною з їхньою обробкою й аналізом. Крім того, перспектива розвитку можливостей моделювання і прогнозування

пов'язана з науково розробленими теоріями і концепціями і заходами, пропонованими вченими в напрямку їхнього забезпечення.

Сфера застосування соціально-правового моделювання в цілому обмежується, з одного боку, чітко поставленим завданням (відповідь на яке покликані дати результати моделювання) і, з іншого боку, правом суб'єкта правотворчої діяльності не використовувати засоби моделювання взагалі або ігнорувати результати, отримані в результаті їхнього застосування, у противному випадку стало б можливим говорити про примат інформаційної системи над законодавцем, що зовсім неприйнятно. Важливо також спробувати визначити межі застосування методу соціально-правового моделювання в практиці правотворчості *de jure*, оскільки не можна виключати можливості, що в перспективі, у тому числі перед наукою, постане завдання визначення правового статусу засобів моделювання, а головне – результатів його застосування в ході вирішення завдань правотворчості.

Незважаючи на те, що на сьогоднішній день досить складно оцінити, наскільки розвиток засобів соціально-правового моделювання здатний в цілому на практиці підвищити ефективність правотворчої діяльності, проте є доцільним проводити роботу з розвитку даного напрямку підтримки прийняття рішень у правотворчій діяльності: ці роботи не вимагають надвисоких матеріальних витрат, оскільки більшість органів державної влади України вже мають у “арсеналі” досить могутні засоби комп'ютерної техніки, інформаційне забезпечення власної діяльності і фахівців широкого спектра галузей знань, що мають до того ж навички роботи з обчислювальною технікою [3, с.104, 106].

Після набуття нормативним актом чинності завданням соціологічного забезпечення повинно стати вивчення ефективності дії прийнятої правової норми.

Подібні дослідження, що є логічним завершенням усієї програми комплексного соціологічного забезпечення правотворчого процесу, несуть на собі особливе навантаження, тому що служать каналом зворотного зв'язку між правовим регулятором і системою суспільних відносин, що регулюється, між процесами правотворчості й реалізації права.

Поряд з дослідженнями, які спрямовані на соціологічне забезпечення процесів планування законопроектних робіт, підготовки й прийняття нормативних актів, важливе значення для удосконалення правотворчості мають соціологічні дослідження закономірностей саме правотворчої діяльності.

Соціологічний підхід до вивчення правотворчої діяльності пов'язаний з виявленням системи чинників, які впливають на правотворчу діяльність, і з визначенням механізму цього впливу.

Дослідження у цієї галузі дозволили змістовно розкрити й ввести у науковий обіг таке поняття, як соціальний чинник законодавчої

діяльності [4, с.117-119; 5, с.57-60; 6], під яким мається на увазі явище суспільного життя, яке впливає у тій чи іншій формі на виявлення потреби у правовому регулюванні, на розробку, прийняття, зміну або скасування законодавчого акту і в остаточному підсумку на його зміст. На основі конкретних юридично-соціологічних досліджень була розроблена класифікація соціальних чинників законодавчої діяльності.

Згідно з цією класифікацією, чинники законодавчої діяльності у загальному вигляді поділяються на основні і забезпечуючі.

Соціологічні дослідження чинників нормотворчості, які проводяться зараз, спрямовані головним чином на вивчення тих, які зумовлюють правотворчу діяльність вищих органів державної влади та управління.

Що стосується проблем відомчої (а тим більше локальної нормотворчості), то вони ще не привернули увагу фахівців у галузі соціології та правознавства.

Висновки. Отже, до основних функцій соціологічного підходу до аналізу правотворчої діяльності можна віднести:

а) виявлення та обґрунтування наявності у соціальних відносинах проблем, які потребують законодавчого регулювання або зміни останнього, визначення змісту та форми законодавчих норм, що відповідають цим відносинам та потребам їхнього ефективного урегулювання законом;

б) прогнозування соціальних (насамперед економічних, політичних, соціально-психологічних, кримінологічних, екологічних та ін.) наслідків прийняття та реалізації законодавчого акту, тобто його соціальної ефективності;

в) соціально-науковий законотворчий експеримент;

г) науковий аналіз (спостереження) реалізації прийнятого закону, у тому числі за критеріями його ефективності, та обґрунтування необхідних змін та доповнень законодавства [1, с.35].

Здійснення правової реформи в Україні – це надзвичайно складне завдання. Але без його вирішення неможливо досягти іншої мети – побудови демократичної і правової держави. І на це повинні бути спрямовані перш за все зусилля вчених юристів і соціологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Закалюк А.П.* Ефективність закону: методологічні засади / Закалюк А.П. // Проблеми методології сучасного правознавства: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К., 1996. – 161 с.

2. *Аистова Л.С., Экимов А.И.* Эксперименталистское направление в американской юриспруденции / Аистова Л.С., Экимов А.И. // Человек и общество: ученые записки. Вып. XII. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1973. – С.65-73; *Лазарев В.В.* К вопросу о понятии и пределах эксперимента в области государства и права / Лазарев В.В. // Правоведение. – 1966. – №1. – С.17-23; *Лапаева В.В.* Конкретно-

социологические исследования в праве / Лапаева В.В. – М.: Юрид. лит-ра, 1987. – С.117-119; Дрейшев В.В. Некоторые особенности экспериментального правотворческого процесса / Дрейшев В.В. // Правоведение. – 1969. – №1. – С.37-44; Смирнов С.В. Социально-правовой эксперимент и регулирование общественных отношений / Смирнов С.В. // Советское государство и право. – 1973. – №11. – С.21-28; Никитский В.И. Эксперимент как метод поиска оптимальных вариантов правовых решений // Эффективность правовых норм / В.Н.Кудрявцев, В.И.Никитский, И.С.Самощенко, В.В.Глазырин. – М.: Юрид. лит., 1978. – С.248-276; Мельник П.В. Державно-правовий експеримент в Ірпінському регіоні в контексті регіоналізації / Мельник П.В. // Теорія та практика державного управління. Вип.8. – Х.: Вид-во ХарПУ НАДУ «Магістр», 2004. – С.153-158.

3. Скурко Е.В. Метод социально-правового моделирования в решении задач правотворчества / Скурко Е.В. // Государство и право. – 2003. – №1. – С.103-106.

4. Лапаева В.В. Конкретно-социологические исследования в праве / Лапаева В.В. – М.: Юридическая литература, 1987. – 144 с.

5. Леванский В.А. Моделирование в социально-правовых исследованиях / Леванский В.А. – М.: Наука, 1986. – 158 с.

6. Скурко Е.В. Метод социально-правового моделирования в решении задач правотворчества / Скурко Е.В. // Государство и право. – 2003. – №1. – С.103-106.

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К АНАЛИЗУ ПРОБЛЕМ ПРАВОТВОРЧЕСТВА

Водник В.Д.

Статья посвящена особенностям социологического подхода к изучению проблем правотворчества; проанализированы основные его аспекты: социологические исследования, направленные на научное обеспечение правотворческого процесса и социологическое изучение правотворческой деятельности (с точки зрения механизма этой деятельности: факторов, влияющих на процесс принятия правотворческого решения; факторов, определяющих качество и эффективность правотворческой деятельности).

Ключевые слова: правотворчество, социологические исследования, закон, общественное мнение, опрос, моделирование, эксперимент, социальный фактор законодательной деятельности.

THE SOCIOLOGICAL APPROACH TO THE STUDY OF LAWMAKING PROBLEMS

Vodnik V.D.

The article is devoted to the peculiarities of sociological approach to the study of lawmaking problems, the main aspects of which are analyzed here: the sociological researches directed to the scientific support of lawmaking process and the sociological studying of lawmaking activity (from the point of view of this activity mechanism: the factors influencing the process of taking a lawmaking decision; the factors determining the quality and effectiveness of the lawmaking activity).

Keywords: lawmaking, sociological investigation, law, public opinion, interrogation, modeling, experiment, social factor of lawmaking activity.

